

Magyar stílus a képzőművészetben

Ezen a címen érdekes előadás hangzott el a szegedi Egyetem-barátok Egyesületében. Az előadó, Fettich Nándor meglepő és különös beállítású tudományos és művészeti anyagot tárt hallgatóságára elé. Azt igyekezett bizonyítani, hogy egy egységes nemzeti és művészeti stílust nem lehet spekulatív úton kialakítani, mert akkor könnyen mesterkéltté válhat, s hogy a népművészet tanulmányozása, támogatása, fejlesztése és utánzása nem az egyetlen út, amely a mai magyar művészetek megújításához vezethet. Szerinte az új művészi stílus megteremtésének érdekében a magyarságnak és rokonnépeinek ősi művészetét is tanulmányozni kell.

Ha az ősi szkíta, a hun, a greco-szarmata és az avar népcsoportok reánkmaradt archeológiai anyagát hozzáértéssel és beleéléssel tanulmányozzuk, a magyarság ősi szellemi értékeire bukkanunk. Fettich a mai magyar művészet reneszánszának kérdését régészeti, tudományos anyaggal igyekszik megalapozni, több évtizedes egyéni kutatómunkájára és a népvándorlás korának kitűnő ismeretére támaszkodva. Hiszen kiváló archeológusunk a legtöbb európai és oroszországi múzeumot végigjárta. Széleskörű ismereteit a kutatás szűkebb területéről a művészet és stílus rokonterületeire akarja most kiterjeszteni, s a tekintélyes tudós egyben finom érzékű iparművésznek bizonyul.

Fettich legjelentősebb megállapítása az, hogy a régészeti leleteken fel-felbukkanó ősi szkíta, hun és avar kori művészeti elemekben

sok a mai magyar népművészet motivumaival rokon vonás. Az ősi népek művészete az akkori élet szerves kifejezője. Teljesen személytelen és kizárólag az előkelő rétegek sajátja. A régészeti leletek művészeti világa tisztán közösségi jellegű. Benne minden egyéni és profán ábrázolás elképzelhetetlen. Fettich rámutatott az orosz szteppék nomád emberének nagyfokú absztraháló képességére. Művészete szinte kizárólag elvont fogalmakat ábrázol, valósággal spirituális világnézetet fejez ki. Ennek az egocentrizmustól ment művészetnek legmagasabb fokát Attila húnjai érték el, amikor művészetükben életük célját tették az ábrázolások középpontjába. Ennek a túlvilág kultuszára támaszkodó művészetnek azután nagy hatása volt a magyarság művészetére. A hun arisztokratikus, mély tartalommal bíró szimbolikus művészet, amely állatbőrökbe, állatképekbe viszi át azt az eszmét, amelyet ábrázol. Így fokozza az ősi, naiv arisztokratikus művész az ő mindennapi használati tárgyainak mágikus hatóerejét. És ebben az összefüggésben elsősorban a görög művészet hatása figyelhető meg már a legrégebb régészeti leletek ábrázolásain is.

A hun arisztokratikus művészetben a tárgyak ábrázolásain megelevenített szellemi világ már itt a földön körülveszi az embert, az istenek vonásait megörökítő állatképek pedig szimbolikusan értendők. Míg az emberalakok teljesen ki vannak zárva ebből a művészetből, az állatalakoknak egymással vívott harcaiban jut kifejezésre a jó és rossz küzdelmének gondolata. Ebben a küzdelem-

ben az ősi művészeti ábrázolásokon mindig a gyengébb, a szelidebb állat a vesztes. A görög omfalosz köldökszészék, valamint a görög rítion, az ívökürt, a húnoknál és a többi avarkori nomád néptörzseknél szertartási edényé lesz. A szkíta véres áldozatok a húnoknál már csak szimbolikus áldozatokká lesznek, és az áldozati üst helyét a kehely foglalja el.

Fettich nemcsak a Szeged-nagyszéksősi leleten, egy perzsa edényen, a bócsai fejedelmi leleten, hanem egyéb vetített képeken is bemutatta, mikép változtatja alakját ezeken az ősi emlékeken az u. n. „antik griff“, miképen jutott el ez az ősi arisztokratikus művészet 670 körül a gepidák ábrázolásain keresztül az avarokhoz, akik már azt is ábrázolni tudták, hogy fajuk jogos örököse a szkíta hagyományoknak. Megjelennek az őv-képek. Róluk Fettich azt állítja, hogy a legtöbb őv már maga is állatalaknak van ábrázolva. A csatt az állat feje, az őv maga az állat törzse és a szíjvég az állat farka. Jellemzi ezeket a régi, népvándorláskori művészi ötvösmunkákat, hogy egy-egy állatalakra még más állatok képét is halmozták, úgy, hogy igen jöszemű és hozzáértő ember legyen, aki az egymásba fonódó állattekék bonyodalmas ábrázolásaiban el tud igazodni.

Az avarkor végén azután elkezdődik ezeknek az ősi művészi ábrázolásoknak „el növényesedése“. Ha eddig minden szerszám egy élőlény volt, most növényi formák foglalják el az állati alakok helyét, anélkül azonban, hogy a növényi stílus mögött lappangó egykori állatforma időnkint fel ne bukkanna. Ha az állatképekkel díszített tárgy ábrázolása elvont volt, most a növényi díszítés még egy fokkal elvontabbá lesz. Meg-

jelennek a palmetták, amelyek már a magyar művészetet is jellemzik. A honfoglaló magyarság művészetén az elnövényesedés eléri tetőfokát, mint ahogyan az u. n. tarsolylemezek is növényi motívumokon alapulnak. Fettich rámutatott arra, hogy a magyar népművészet voltaképpen nem más, mint örököse egy ősi, népvándorláskorabeli arisztokratikus művészetnek, amely történelmünk folyamán a magasabb néprétegekből az alacsonyabbakba szivárgott le. Ha tehát a mi mai modern művészetünk a nép művészetének gazdag forrásából újul meg, akkor voltaképpen az ősi magyar és a magyarok elődeinél is divó, erősen szimbolizáló arisztokratikus művészetre nyúl vissza öntudatlanul.

Fettich Nándor szerint azonban a népművészet egymagában még nem magyar művészet. Ha tehát magyarrá akarjuk tenni művészetünket, akkor a régészeti kutatók által nyújtott történeti formákra is vissza kell nyúlunk. A népművészet csak egyik útja a magyar művészet megújulásának. Másik hasonlóan értékes és jelentős módja a régészeti kutatás által felfedett formakincs anyagából is táplálkozhatna.

Fettich Nándor azután bemutatta saját iparművészeti kísérleteit az ősi szkíta, hún és avarkori naiv és nomád kultúrájú művészet újra élesztésére. Igen szép ezüst ötvösmunkáit ismertük meg. Fettich elleste a régészeti leletek formakincsét és megkísérelte, hogy ugyanazokkal a primitív eszközökkel és eljárásokkal egy újszerű magyar képzőművészeti stílust találjon, amelynek lényege a szimbolizmus. Az omfalosz-csészék és tálak középpontja a világtengely. A világtengely ugyanis

a mindenség köldöke. Ebből az ősi primitív felfogásából kiindulva, Fettich az ő saját igen izléses ötvösmunkáin az omfaloszba helyezi pl. a Pénzt, a Nőt, a Küzdelmet stb. és ekkor maga a tál, vagy kehely a világot jelképezi, amelyen mindig az az elem uralkodik, melyet a művész az omfaloszba helyezett. Így Fettich az egyik tálon a Főnix-madár képében a „magyar zseni“ sorsát ábrázolja. Az épen felröppenő csodás madarat körülölelik a magyar föld őslakosságát jelképező szalagfonatok és lehúzzák őt a mélybe. Egy másik tálon Fettich az evilági életet a túlvilággal állítja szembe a tál közepén és peremén.

Ehhez az archeológiai alapú „naiv“ szimbolizációhoz volna néhány megjegyzésünk. Mindenekelőtt feltűnő Fettich ötvösmunkáin a szimbolum elvontsága és a kifejező vonalak szövevényessége. A szecesszionnak voltak ilyen gomolygó, a naiv szemlélő számára szinte érthetetlen és megmagyarázhatatlan díszítő elemei. Az olyan szimbolumok, amelyek nem közérthetők, de amelyeket hosszasan magyarázni kell, nem szimbolumok, hanem rejtvények. Hogy a szalagindákkal jelképezett őslakosság hogyan táplálja a palmettákkal szimbolizált magyarságot, — ez aligha szólalhat meg érthetően a művész nyelvén.

Általában minden modern művészet az egyszerű felé halad. Minél komplikáltabb valami, annál kevésbé számíthat a mai műélvező előtt megértésre. Ma a közösségi művészetnek van csak jövője a muzsikában is, és ott is hibás azt gondolni, hogy csak a komplikált kontrapunktika tetszik a közönségnek. A népművészethez való visszatérésnek épen ez volt

egyik oka: az egyszerűség és természetesség varázsa ragadta meg benne a szemlélőt és hallgatót. Hogy a parasztleány azért öltözik olyan cifrán, mért természetes józanságában a ruhát viselő személyről a cifraságra akarja terelni a „megrontó szemet“, ennek lehet történelmi alapja, de nincs ma már jelentősége egy modern művészeti ábrázoláson. Végeredményben a népművészet mégis egyszerű, tipikus, — és minden közösségi művészet elsősorban a közérthetőségen kezdődik. Azok az épületfrizek, melyeket Fettich Nándor bemutatott, magukban igen szép alkotások, de vajjon észre fogja-e mindenki venni rajtuk, hogy az egyik a Vizet, a másik a Földet, a harmadik pedig a kétlaki állatokat ábrázolja?

Azok az ábrázolások, melyeket Fettich bemutatott, valahogyan nagyon-nagyon messze vannak tőlünk! Nincs értelmükről a hétköznapi szemlélőnek még halvány sejtelme sem. Hosszú archeológiai magyarázatra van itt szükség, hogy valamiképpen közeledhessünk hozzájuk. Kérdés, hogy „stílus“ kifejlődhetik-e ebből? Lehet-e „élő“ művészetet alkotni régészeti elemekből? És vajjon nem azért tért-e át a puszták nomád népe az állatképekről a növényábrázolásokra, mert — letelepedve — az állattenyésztés mellett a földművelés vált főfoglalkozásává?

Úgy érezzük, hogy mi már sokkal inkább lettünk keresztényekké és európaiakká, semhogy az ilyen ősi, naiv világnézetben alapuló, mesterségesen feltámasztott művészet nemzeti stílússá elevenedhetnék.